

*Aurelij augustini ipponensis epi do-
ctoris eximij de ciuitate dei contra pa-
ganos liber primus incipit. cap. iij.*

Oriofliffimā ci-
uitatē dei. siue in
hoc tēporū cursu
cū inter impios
pēgrinat ex fi-
de uiuens. siue in
illa stabilitate
sedis eterne quā nūc exspectat p pa-
tentiā quo ad usq; iusticia cōuertatur
in iudiciū. deinceps a deptura per ex-
cellentia. victoriā ultimā et pacē pfe-
ctā hoc ope a te instituto. et mea pro-
missione debito. defendere aduersus
eos q̄ conditori eius deos suos pre-
ferūt. fili carissime marcelline suscepi.
Magnū opus et arduū: s; deus adu-
tor: noster est. Nam scio quib; virib;
opus sit ut psuadeatur supbis quā-
ta sit virtus hūilitatis: qua fit ut oīa
terrena cacumia tēporali mobilitate
nutātia: nō humano vsurpata fastu.
sed diuina grā donata celsitudo trans-
cendat. Rex eni et conditor: ciuitatis
huius de qua loq̄ institimus in sep-
tura populi sui. sententiā diuine legis
aperuit: qua dictū est deus supbis re-
sistit: hūilibus autē dat grām. Hoc
vero quod dei est. supbe quoq; anime
spiritus inflatus affectat: amatq; sibi
in laudib; dici: parcere subiectis. et
debellare supbos. Vnde etiā de terre-
na ciuitate que cū dominari appetit.
et si populi seruiāt ipa ei dominādi li-
bido domiatur: nō est ptereundū si-
lētio. que q̄d dicē suscepti huius ope-
ris ratio postulat et facultas danur.
Ex hac nāq; existūt inimici: adūsus
quos defendēda dei ciuitas ē. Quo-
rū tamē multi correcto impietatis er-
rore ciues in ea hūt satis idonei: mul-
ti vero in eā tantis exardescūt igni-
bus odio: tamq; manifestis benefi-

cijs redemptoris eius ingrati sūt: ut
hodie cōtra eū linguas nō mouerēt
nisi ferrū hostili fugiētes i sacris ei9
locis vitā de qua supbiūt inuenirēt.
An nō. 7 illi romani xp̄i nomini infesti
sunt. quib; ppter xp̄m barbari pepees-
rūt: Testatur hec martirū loca et basi-
lice apostolorū: q̄ in vastacōe vrbis
ad se ofugientes suos alienosq; re-
ceperūt. Huc usq; seuebat inimicus:
ibi accipiebat limitē trucidationis fu-
ror: illo ducebatur a miserātib; hosti-
bus quib; etiā extra ipa loca pepees-
rāt: ne in eos incurrerēt qui simlē mi-
sericordiā nō habebāt. Qui tamē etiā
ip̄i alibi truces atq; hostili more se-
uientes. postea quā ad loca illa ueni-
ebāt vbi fuerat interdictū q̄ alibi bel-
li iure licuiss;: tota feriēdi refrenabat
immitas et captiū ādi cupiditas frā-
gebatur. Sic euaserūt multi qui nūc
xp̄ianis tēporib; detrahūt: et mala q̄
illa ciuitas pultit. xp̄o imputāt. Bo-
nauero que in eos ut uiuerent ppter
xp̄i honore facta sūt nō imputāt xp̄o
nro sed fato suo: cum potius deberent
si quid recte saperent illa que ab ho-
stib; aspera et dura pessi sūt illi diui-
ne prudentie tribuere. que solet cor-
ruptos hōim mores bellis emendare
atq; conterere: itēq; vitā mortaliū ius-
tam atq; laudabilē talib; afflictio-
nib; exercere: probatāq; vel in meli-
ora transferre. vel in hīs adhuc ter-
ris ppter vsus alios detinere. Illud ve-
ro considerādū qd eis vbiq; ppter
xp̄i nomē vel i locis. xp̄i nomini dica-
tissimis et amplissimis. ac pro largi-
ore misericordia ad capacitatē mul-
titudinis electis ppter belloz morem
truculētū barbari pepeesrūt: hoc tribu-
ere tēporib; xp̄ianis. hinc deo agere
grās. hinc ad eius nomen veraciter
currere. ut effugiāt penas ignis eter-
ni: quod nomē multi eorū mēdaciter

usurparūt ut effugerēt penas p̄sen-
tis exicij. Nam quos vides penulāter
et p̄caciter insultare seruis xp̄i: sūt in
hīs plurimi qui illū interitū cladēq̄
nō euasissent nisi suos xp̄i se esse finx-
issent. Et nūc ingrata supbia atq̄ im-
p̄issima infamia eius nomini resistūt
corde p̄uerso ut sempiternis tenebris
p̄umāt: ad qd̄ nomē ore vel sub dolo
ofugerūt: ut tēporali luce fruerētur.

Ut bella gesta scripta sūt.
vel ante conditā romā vel ab
eis exortu et imperio: legant
et p̄ferant sic ab alienigenis aliqua
captā esse ciuitatē ut hostes qui cepe-
rāt parcerēt eis quos ad deorū suorū
templa ofugisse spererāt: aut aliquē
ducē barbarū precepisse ut irrupto
opido nullus feriret: qui in illo ut illo
tēplo fuisset inuētus. Nōne vidit ene-
as p̄amū p̄ aras fedantem sanguine
quos ip̄e lacrauerat ignes: Nōne di-
omedes et vlixes celsis sūme custodi-
bus arcis corripuē sacrā effigiē: ma-
nibusq̄ cruentis virgineas auri diuē
ofingere vittas: Nec tamē qd̄ sequi-
tur verū ē. ex illo fluere ac retro sub-
lapsa referri spes danaum. Postea
quippe viceit̄ postea troiā ferro igni-
busq̄ deleuerūt postea ofugientē ad
aram p̄amū obrūcauerūt. Nec ideo
troiā perijt q̄ mimeruā pd̄dit. Quid enī
p̄us. ipsa mimerua pd̄diderat ut perire-
tur: An forte custodes suos: Hoc sa-
ne verū est. Illis quippe interemptis
potuit auferri. Neq̄ enī hoīes a simu-
lacro: s̄ simulacrū a custodib; serua-
bat. Quomō ergo colebatur ut p̄i-
am custodiret et ciues: que suos non
valuit custodiē custodes.

Ecce qualibus dijs urbes ro-
mani suandā se cōmendasse
gaudebāt nimirū miserabile
errore. Et nobis succensent cū de dijs
eorū talia dicimus: cum nec succensent

auctorib; suis. quos ut edisserēt mer-
cedē dederūt: doctoresq̄ ip̄os insup et
salario publico et honorib; dignissi-
mos habuerūt. Nemp̄ apud virgī-
liū quē p̄pterea paruuli legūt ut vide-
licet poeta magnus omnūq̄ p̄claris-
simus atq̄ optimus teneris ebibitus
animis nō facile obliuioē possit abo-
leri s̄m illud oracij. quo semel ē imbu-
ta recēs suabit odorē testa diu: ap̄ d̄
hūc ergo virgīliū nē p̄ uino inducēt̄
infesta troians. eolo v̄torū regi ad-
uersus eos irritādo dicere. Deus imi-
mica michi tirrenū nauigat equorū ille
um in italiā portās victosq̄ penates.
Itane istis penatibus victis romā ne
vinceret. prudētēs cōmēdaē debue-
rūt. Sed hec uino dicebat velut irata
mulier. qd̄ loqueret̄ ignorās. Quid
eneas ip̄e p̄iustitias appellatus: Nō-
ne ita narrat. Pantus otreides. arcis
p̄lexib; sacerdos. Sacra maū victos-
q̄ deos paruūq̄ nepotem ip̄e trahit:
cursuq̄ amēs ad limina tendit. Nō-
ne deos ip̄os quos victos nō dubi-
tat dicere sibi potius quā se illis p̄bi-
bet cōmendatos. Cum ei dicitur sacra
suosq̄ tibi cōmendat troia penates.
Si igitur virgilius tales deos et vi-
ctos dicit. et ut vel victi quoquo mō-
euaderēt homini cōmendatos: q̄ demē-
tia ē. existimare hīs turoib; romam
sapiētē fuisse cōmissā. et nisi eos ami-
sisset non potuisse vastari. Immo vero
victos deos tanquā p̄fides ac defen-
sores colere quid ē aliud: quā tenere
nō numia bona. s̄ omnia mala. Quā-
ta enī sapiētius credit̄ romā ad istā
cladē nō fuisse venturā nisi p̄us illi p̄-
rissent: s̄ illos potius olim fuisse peris-
turos nisi eos quantum potuisset roma
seruasset. Nam quis nō cū aduerterit
videat quāta sit vanitate p̄sūptū nō
posse v̄mā sub defensoribus victis et
ideo perisse q̄ custodes pd̄didit deos.

solebat. ut ad ea quisquis confugisset liberaretur. An illi faciebant: et scriptores earundem rerum gestarum ista reticebant. Itane qui ea quae laudaret maxime inquirebant: ista perclarissima secundum ipsos pietatis indicia preterissent?

Egregius romani nominis marcus marcellus qui siracusas orbem cernatissimam cepit refertur eam prius fleuisse ruituram: et ante eius sanguinem suas illi lacrimas effudisse. **D**essit et curam pudicitiae: etiam in hoste suade. Nam prius quam opidum victor uisisset inuadi constituit edicto. ne quis corpus liberum violaret. **E**uersa est tamen ciuitas morte bellorum: nec usquam legitur ab imperatore tam casto atque clementi fuisse percipit: ut quisquis ad illud vel illud templum fugisset abiret illesus. **Q**uod utique nullomodo periret: quando nec eius fletus nec quae edixerat per pudicitiam minime violanda potuit taceri. **F**abius tarentine urbis euerfor a simulacrorum deprecacione abstulisse laudat. Nam cum ei scriba suggestisset quid de figuris deorum que multa capta fuerant fieri uerberet: continentiam suam etiam iocando condidit. **Q**uesiuit enim cuiusmodi essent. **E**t cum ei non solum multa grandia uerum etiam renuclaretur armata: relinquamus inquit tarentinis deos iratos. **C**um igitur nec illius fletum. nec huius risum. nec illius castam misericordiam. nec huius facetam continentiam romanorum rerum gestarum scriptores tacere potuerunt: quoniam pretermitteret si aliquibus hominibus in honorem cuiuspiam deorum suorum sic peperissent. ut in quoquam templo cedere uel captiuitatem fieri prohiberetur.

Ca. septimum.

Quicquid ergo vastacionis. trucidacionis. deprecacionis. concremacionis. afflictionis. in ista recentissima romana clade ommissum est: fecit hoc consuetudo bellorum quae autem nouo more factum est quod inuitata rerum facie immar-

mitas barbara tam mitis apparuit. ut amplissime basilice implere populo cui parceretur eligeretur et decerneretur: ubi nemo feriret. unde nemo rapere. quo liberandi multi a miserantibus hostibus ducerentur. unde captiuandi ulli nec a crudelibus hostibus abducerentur: hoc christi nominis. hoc christiano tempore tribuendum. quisquis non uideret cecus quisquis uideret nec laudat ingratus: quisquis laudatum reluctatur insanus est.

Abstulit. ut prudens quisquam hoc feritati imputet barbarorum. **T**ruculentissimas et feruissimas mentes ille terruit ille frenauit: ille mirabiliter temperauit: qui philosophando antedixit. **V**isitabo in uirga iniquitates eorum. et in flagellis peccata eorum: misericordiam autem meam non despectam ab eis.

Capitulum octauum.

Dicit aliquis. **C**ur ergo ista diuina misericordia etiam ad impios ingratosque peruenit? **C**ur putamus: nisi quod eam ille peruenit qui cotidie facit oriri solem suum super bonos et malos et pluit super iustos et iniustos? **Q**uamuis enim quidam eorum cogitantes ista pernitendo ab impietate se corrigant: quidam uero sicut apostolus dicit diuicias bonitatis et longanimitatis dei osteminentes. secundum duriciam cordis sui et cor impientes transfurient sibi iram in die ire et reuelacionis iusti iudicij dei: qui reddet unicuique secundum opera sua. **T**amen patientia dei ad penitentiam inuitat malos sicut flagellum dei ad penitentiam erudit bonos. **I**temque misericordia dei fouendos amplectitur bonos: sicut seueritas dei puniendos corripit malos. **P**lacuit quippe domine prudentie preparare in posterum bona iustis quibus non fruerentur iniusti: et mala impiis quibus non exercebantur boni. **I**ta uero temporalia bona et mala utrisque uoluit esse omnia. ut nec bona cupidius appetatur que mali quoque habere cernuntur:

nec mala turpiter euitentur: quibus et boni plerūq; afficiuntur. Interest autē plurimū qualis sit vsus vel earū rerū que p̄spere: vel earū que dicuntur adūse. Nā bonis tēporalib; nec bonus extollitur: nec malis frangitur. Malus autē ideo huiuscemodi infelicitate puniē: q̄ a felicitate corrūpitur. Ostendit tamē deus sepe etiā in hīs distribūēdis euidētius opacōnē suā. Nam si nūc omne peccatū manifesta plecteret pena: nichil vltimo iudicō seruari putaretur. Rursus si nullū peccatū nūc puniret aperte diuinitas: nulla esse diuina p̄uidētia crederetur. Similiter in rebus secūdis: si nō eas deus q̄busdam p̄tentib; euidētissima largitate concedēt: nō ad eū ista p̄tinere diceremus. Itēq; si omnib; eas p̄tentib; daret: nō nisi p̄pter talia p̄mia fruēdum illi esse arbitraremur. Nec pios nos faceret talis seruitus: sed potius cupidos et auaros. Nec cū ita sint: quicūq; boni et mali pariter afflicti sūt: nō ideo ipi distincti nō sūt: quia distinctū nō ē q̄ vtrūq; ipelli sūt. Manet enī dissimilitudo passōz etiā in similitudie passionū: et licet sub eodē tormēto: nō idem ē virtus et viciū. Nam sicut sub vno igne aurū rutilat palea fumat: et sub eadē tribula stipulē omniuūtur: frumenta purgātur: nec ideo cū oleo amurca confunditur quia eodem p̄li pondere exprimitur: ita vna eadēq; vis irruēs bonos p̄bat: purificat: eliquat: malos damnat: vastat: exterminat. Vnde in eadē afflictōne: mali deū detestātur atq; blasphemāt: boni autē p̄cantur et laudant. Tantū interest: nō qualia s; qualis quisq; patiatur. Nam pari motu exagitati exalat horribiliter cenū: et sua uiter fragrat vnguentū. ¶ Capitulū nonū.

Quid dicitur in illa rerū vastitate xp̄iam passi sūt: q̄ nō eis magis

fideliter ista considerātib; ad p̄fectum valeret. Primo q̄ ipa peccata quib; deus indignatus impleuit tātis calamitatib; mūdū hūilit̄ cogitātes q̄ uis longe absint a facinorosis flagicōsis atq; impijs tū nō usq; adeo se a delictis deputāt alienos: ut nec tēporalia p̄ eis mala p̄peti se iudicēt dignos. Excepto enī q̄ vnusquisq; quālibet laudabiliter viuēs cedit in quibusdā carnali occupiscētie et si nō ad facinorū immunitatē et gurgitē flagicōz atq; impietatis abominacōnez: ad aliqua tamē peccata vel rara vel tanto ebriora quāto minora: hoc ergo excepto q̄s tandē facile reperitur: qui eosdē ipos p̄pter quoz horrendā supbiā luxuriāq; et auariciā atq; execrabiles iniquitates et impietates: deus sicut minādo p̄dixit dēterit terras sic habeat ut habendi sunt: sic cū eis viuat: ut cū talib; est viuendū. Plerūq; enim ab eis docendis amonendis aliquando et obiurgādis et corripicēdis male dissimulatur: vel laboris piget: vel cū eos eorū verecūdamur offendere vel cum inimicicias deuitamus ne impediāt et noceāt in istis temporalib; reb; siue quas adipisci ad huc appetit n̄ra cupiditas siue quas amittere formidat infirmitas: ita ut quāuis bonis maloz rū vita displiceat: et ideo cū eis nō incidāt in illā dānacōnē que post hanc vitā talibus p̄paratur: tamē q̄ p̄pterea peccatis eoz dānabilib; parcūt dū eos in suis licet leuib; et venialib; metuūt iure cū eis tēporaliter flagellant: quāuis in eternū minie punantur: iure istā vitā quādo diuinitus affligūtur cū eis amaram sentiūt: cuius amādo dulcedinē peccatib; eis amarī esse noluerūt. Nā si p̄pterea quisq; obiurgādis et corripicēdis male agētib; parcit: q̄ oportūmus tēpus inq̄rit vel eis dē ipis metuūt ne deteriores

ex hoc efficiantur. vel ad bonam vitam et
 pia erudiendos impediatur alios infir-
 mos et premant atque auertant a fide: non
 videtur esse cupiditatis occasio: sed con-
 silium caritatis. Illud est culpabile: quod
 qui dissimiliter viuunt et a malorum fa-
 ctis abhorret. parcunt tamen peccatis
 alienis que dedocere aut oburgare
 deberent: dum eorum offensionem cauent. ne
 sibi noceant in hijs rebus quibus licite
 boni atque innocentes viuunt: sed cupi-
 dius quam oportebat eos qui in hoc mun-
 do peregrinantur. et spem superne patrie
 pre se gerunt. Non solum quippe infirmi-
 ores vitam ducetes diuigale. filios ha-
 bentes vel habere querentes. domos ac
 familias possidentes. quos apostolus
 in ecclesijs alloquitur docens et monens
 quemadmodum viuere debeant. et uxores
 cum maritis et mariti cum uxoribus. et filij
 cum parentibus. et parentes cum filiis. et ser-
 ui cum dominis. et domini cum seruis multa
 temporalia multa terrena libenter
 adipiscuntur et moleste amittuntur propter
 que non audent offendere homines quo-
 rum sibi vita contaminatissima et confu-
 leratissima displicet: verum etiam hi qui
 superiorem vite gradum tenent. nec con-
 gualibus vinculis irretiti sunt. victu par-
 uo ac tegimento utuntur plerumque sue
 fame ac salutem insidias atque im-
 petus malorum timent: ab eorum replen-
 sione sese abstinere. Et quamuis non in-
 tantum eos metuatur. ut ad similia perpetranda
 quibuslibet eorum erroribus atque im-
 probitatibus cedant: ea ipsa tamen que
 cum eis non perpetrant nolunt plerumque corri-
 pendo corrigere: ne si non potuerint sua
 salus ac famam periculum excidiumque pre-
 ueniat: nec consideratio qua sua fa-
 ma ac salutem videntes necessariam uti-
 litati erudiendorum bonorum si ea potius
 infirmitate qua delectat lingua blan-
 diens et humanus dies et reformida-

tur vulgi iudicium. et carnis excrucia-
 tio vel peremptio: hoc est propter quedam
 cupiditatis vincula non propter officia
 caritatis. Non michi itaque videtur hec
 parua esse causa quare cum malis fla-
 gellatur et boni: quando deo placet pe-
 ditos mores etiam temporaliu penarum aff-
 lictione punire. Flagellatur enim simul
 non quia simul agunt mala vitam sed quia
 simul amant temporalem vitam: non quod eque-
 liter sed tamen simul: quam boni ostendere
 deberent: ut illi correpti atque correcti
 consequerentur eternam. Ad quam consequen-
 dam si nollent esse socii. ferrentur et dilige-
 rentur inimici: quia donec viuunt. semper
 incertum est: utrum voluntatem sint in meli-
 us mutaturi. Quam in re non utique parum
 longe grauiorem habent causam: quibus
 per prophetam dicitur. Ille quidem in
 suo peccato morietur: sanguinem autem eius
 de manu speculatoris requiratur. Ad hoc
 enim speculatores hoc est ipsorum ipso
 constituti sunt in ecclesijs: ut non parcat
 oburgando peccata. Nec ideo tamen
 ab huiusmodi culpa peccatis alienus
 est: qui licet ipso sit non sit in eis tamen
 quibus vite huius necessitate diuigitur
 multa monenda vel arguenda nouit et
 negligenter deuitas eorum offensiones
 propter illa quibus in hac vita non ut
 debuit vitare. sed plusquam debuit delecta-
 tur. Deinde habet aliam causam boni
 quare temporalibus affligantur malis
 qualis habuit iob: ut sibi ipsi humanus
 animus sit probatus et cognitus. quanta
 virtute pietatis grans deum diligat.
 Quibus recte consideratis atque perspe-
 ctis. attende utrum aliquid mali accide-
 rit fidelibus et pijs quod eis non in bonum
 verteretur: nisi forte putandum est apo-
 stolicam illam vacare sententiam ubi ait. Sa-
 mus enim: quia diligentibus deum omnia
 cooperatur in bonum. ¶ Ca. decimum.

Miserunt oia que habebant. ¶ **Q**uid fidei. ¶ **N**unquid pietatis

Nunquid interioris hominis bona qui est ante deum diues? Hec sunt opes christiano- rum: quibus opulentus dicebat apostolus. Est autem questus magnus pietas cum sufficientia. Nichil enim intulimus in hunc mundum sed nec auferre quid possumus: habentes autem victum et tegumentum: hijs contenti sumus. Nam qui voluit diues fieri incidit in temptationem et laqueum et desideria multa et noxia: que mergunt homines in interitum et perditionem. Radix enim est omnium malorum auaricia. Quam quidam appetentes a fide peruerunt et inseruerunt se doloribus multis. Quibus ergo terrene diuitie illa vastatione perierunt. si eas sic habebant quemadmodum ab isto foris pauper inuis diuitie audierat: id est si mundo utebantur tanquam non utentes. potuerunt dicere quod ille grauiter temptatus et minime superatus. nudus exiit de utero matris mee: nudus reuertar in terram. Dominus dedit dominus abstulit sicut domino placuit ita factum est sit nomen domini benedictum. Si bonus fuus magnas facultates haberet: ipsam sui domini voluntatem cui pedissequus mente ditesceret: nec tristaretur eis rebus viuens relictis. quas cito fuerat moriens relicturus. Illi autem infirmiores qui terrenis huius bonis quamuis ea non imponerent christo. liquantula tamen cupiditate cohererebant quantum hinc amando peccauerunt: perdendo senserunt. Tantum quippe doluerunt quantum se doloribus inseruerunt: sicut apostolum dixisse super memoratum. Oportebat enim ut eis adderetur etiam experimenterum disciplina: a quibus tam diu fuerat neglecta verborum. Nam cum dixit apostolus qui volunt diues fieri incidit in temptationem et cetera. profecto in diuitijs cupiditatem reprehendit non facultatem quam precepit alibi dicens. Precipe diuitibus huius mundi non superbe sapere. neque sperare in in-

certo diuitiarum: sed in deo viuo qui prestat nobis omnia abundantius ad fruendum. Bene faciant: diuites sint in operibus bonis: facile tribuant. omniumque thesaurisent sibi bonum fundamentum in futuro: ut apprehendant veram vitam. Hec qui de suis diuitijs facebant. magis sunt lucris leuia dona solati: plusque letati ex huius que facile tribuendo tuus seruauerit: quam tristati ex huius que timide retinendo facilius amiserunt. Hoc enim potuit in terra pereire: quod piguit inde transferre. Nam qui receperunt consilium domini sui dicentis nolite abscondere vobis thesauros in terra. ubi tinea et rufigo exterminat et ubi fures effodiunt et furantur. sed thesaurizate vobis thesauros in celo. quo fur non accedit neque tinea corrumpit. ubi enim est thesaurus tuus illic erit et cor tuum. Tribulatio temporis probauerunt quam recte sapuerunt non contemnendo veracissimum preceptorem: et thesauri sui fidelissimum ministeriumque custodem. Nam si multi graui sunt tibi se habuisse diuitias suas quo contigit ut hostis non accederet: quanto certius et securius gaudere poterunt: qui monitu dei sui illuc migrauerunt quo accedere omnino non possent. Unde paulinus noster nolensis episcopus ex opulentissimo diuite. voluntate pauperimus. et copiosissime sanctus: quando et ipsam nolam barbari vastauerunt: cum ab eis teneretur sic in corde suo. ut ab eo postea agnouimus precebat. Domine: non exerceat propter aurum et argentum. Vbi enim sunt omnia mea tuis. Vbi enim habebat omnia sua ubi abscondere et thesaurizare ille monuerat qui hinc mala mundo ventura pre-dixerat. Ac per hoc qui domino suo monenti obedierat ubi et quomodo thesaurizare deberet: nec ipsas terrenas diuitias barbaris incurfantibus amiserunt. Quos autem non obedisse penituit: quod de talibus

rebus faciendū etiā si non pcedente
sapiētia: certe o sequēte xpientia di-
dicerūt. At enī quidā boni etiā xpia-
ni tormentis excruciatī sunt: ut bona
sua hostibus pderent. Illi vero nec
pdere nec ptere potuerūt bonū: quo
ipi boni erāt. Si autē torqueri quam
māmona iniquitatis pdere maluerūt:
boni nō erāt. Admonēdi aut fuerant
qui tanta paciētiā p auro quanta
essent sustinenda p xpo: ut eū potius
diligere discerent qui pro se passos
eterna felicitate ditaret: nō auro q ar-
gento p quo pati miserimū fuit. siue
menciēdo occultaretur. siue vera dicē-
do proderetur. Namq; inter tormēta
nemo xpm confitendo amisit: nemo
aurū nisi negādo seruauit. Quocirca
utiliora erant fortasse tormēta que
bonū incorruptibile amādū docebāt:
quā illa bona que sine ullo vtili fructu
dominos sui amore torquebant. Sed
quidā etiā nō habentes quod pderēt
dū nō credūtur tori sūt. Et hī forte
habere cupiebāt nec sancta volūta-
te pauperes erāt: quibus demōstran-
dū fuit: nō facultates sed ipas cupidi-
tates talib; dignas esse crucianbul.
Si vero vite melioris pposito recō di-
tū aurū argentūq; non habebāt: nesci-
o quidē utrū cuiquā talū acciderit:
ut dum habere creditur torqueret.
Verūtamē etiā si accidit: pfecto qui
inter illa tormēta paupertatē sanctam
confitebatur: xpm confitebat.
Qua ppter r si nō meruit ab hostib; credi:
nō potuit tamē sancte paupertatis cō-
fessor sine celesti mercede torqueri.

Multos inquit. **Ca. vndecimū.**
Munt etiā xpianos fames diutur-
navastavit hoc quoq; in vsus suos
boni fideles pie tolerando verterunt.
Quos enim fames necavit malis vite
huius sicut corporis morib; eripuit.
Quos autē nō necavit docuit parcius

viuere: docuit pductius ieiunare. **S;**
enī multi etiā xpiani interfecti sunt:
multi multaz mortū feda varietate
consumpti. Hoc si egreferendū ē omi-
bus qui in hanc vitā procreati sunt
utiq; cōmune est. Hoc scio: neminem
fuisse mortuū qui non fuerat aliquan-
do moriturus. Fims aut vite tam lon-
gā q breuē vitā hoc idem facit. Neq;
enī aliud melius et aliud deterius: aut
aliud maius et aliud breuius est: q
iam pariter nō est. Quid aut interest
quo mortis genere vita ista finiatur:
quando ille cui finitur. iterū mori non
cogitur. Cum aut vnicuiq; mortaliū
sub cottidianis vite huius casib; in-
numerabiles mortes quodamō omis-
nentur. quā diu incertū est quēnā ea-
rū ventura sit. Quero utrum facius sit
vnam ppeti moriēdo: an omes timere
viuendo. Nec ignoro quin acius eli-
gatur diu viuere sub timore tot mor-
tū: quā semel moriēdo nullā deinceps
formidare. **S;** aliud est q carnis sen-
sus infirmiter pauidus refugit: aliud
quod mentis racō diligēter enuclea-
ta cōvincit. Mors mala putāda nō ē:
quā bona vita pcesserit. Neq; enī facit
malā mortē: nisi q sequitur mortē. Nō
itaq; multū curandū est eis qui neces-
sario morituri sūt qd accidat ut mor-
riantur: sed moriēdo quo ire cogan-
tur. Cū igitur xpiani nouerint longe-
rem meliorē fuisse religiosi pauperis
mortē inter lingentiū; canū linguas.
quā impij diuitis in purpura et bisso
horrenda illa genera mortium: quid
mortuis obfuerunt qui bene vixerunt

Capitulū duodecimū.

Quēniā tanta strage cadaues-
rū nec sepeliri potuerunt. Neq;
istud pia fides nimū reformidat: te-
nens p dictū. nec absumentes bestias
resurrecturis corporibus obfuerunt:
quorū capillus capitis nō pibit. Nullo

emim modo diceret veritas. nolite timere eos qui corpus occidunt animā aut nō possunt occidē: si quicquā obesset future vite quicquid inimici de corporibus occisorum facere voluissent. **R**isi forte quispiā sic absurdus ē ut cōtēdat eos qui corpus occidunt nō debere timeri ante mortē ne corpus occidāt: et timeri debere post mortē: ne corpus occisus sepeliri nō sinant. **F**alsum est ergo q̄ ait xp̄us qui corpus occidunt et postea nō habent quid faciant: si habent tanta que de cadaueribus faciāt. **A**bhit: q̄ falsū sit qd̄ veritas dixit. **D**ictū est enī aliquid eos facere nō occidūt. quia ī corpore sensus est occidēdo: postea vero nichil habere quid faciāt: q̄ nullus sensus est ī corpore occiso. **M**ulta itaq; corpora xp̄ianorum terra nō texit sed nullū eorum quicquā a celo et terra separauit: quā totā implet p̄sentia sui q̄ nouit vnde resuscitet qd̄ creauit. **D**icitur quidē ī psalmo. **P**osuerūt mortalia seruatorum tuorum escam volatilibus celi carnes sanctorum tuorum bestiis terre effuderūt sanguinē eorum sic aquā ī circuitu iherusalē. et nō erat qui sepeliret. **S**ed magis ad exaggerandā crudelitātē eorum q̄ ista fecerūt: nō ad eorum infelicitātē q̄ ista p̄pelli sūt. **Q**uāuis enī hec ī cōspectu hōim dura et dura videantur. **S**ed p̄ciosa ī cōspectu domini mors sanctorum eius. **P**roinde ista omnia id est curatio funeris. cōditio sepulture. pompa exequiarum: magis sūt viuorum solacia quā subsidia mortuorum. **S**i aliqd̄ p̄dest impio sepultura p̄ciosa oberit pio vilis aut nulla. **P**reclaras exequias. ī cōspectu hominum exhibuit purpurato illi diuitū turba famulorum: sed multo clariores ī cōspectu dñi vlceroso illi pauperi ministeriū prebuit āgelorum: qui eū nō extulerūt ī marmoreū tumulū.

sed ī abrahe gremiū sustulerūt. **R**ident hec illi: oīra quos defendendam suscepimus ciuitatē dei. **S**erūt amen sepulture curā etiā eorum philosophi contēpserūt: et sepe vniuersi exercitū dū pro terrena patria morerēt: vbi postea iacerēt vel quibus bestiis esca fierēt nō curarūt. **L**icuitq; de hac re p̄onis plausibiliter dicere: celo tegitur qui nō habet vrnā. **Q**uāto minus debent de corporibus īsepultis insultare xp̄ianis: quibus et ip̄ius carnis et membrorum oīm reformationē non solū ex terra. verū etiā ex aliorum elementorum secretissimo sinu quo dilapsa cadauera recesserūt: ī temporis p̄cōto reddēda et reintegrāda p̄mittit. **¶ Ca. xiiij.**

Dicēda sūt corpora defunctorum maximeq; iustorum atq; fidelium: quibus tāquā organis et vasis ad omnia bona opera sanctus vsus ē spiritus. **S**i enī paterna vestis et anulus ac si qd̄ huiusmodi tanto carius est posteris quanto erga parentes maior existit affectus: nullo mō ip̄a spernēda sūt corpora utiq; multo familiarius atq; diuinctius quā quelibet indumēta gestamus. **N**ec enī nō ad ornāmētū vel adiutoriū quod adhibetur extrinsecus: sed ad ip̄am naturā hōis p̄tinēt. **S**unde et antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sūt. et exequie celebrate et sepultura p̄uisa: ip̄iq; dū viuerēt de sepeliēdis vel etiā transferēdis suis corporibus filiis mandauerūt. **E**t tobias sepeliendo mortuos deū p̄meruisse teste angelo cōmēdatur: ip̄e q̄ dñs. die tercio resurrectorum religiose mulieris bonū opus p̄dicat. p̄dicandūq; cōmēdat: q̄ vnguentū p̄ciosū super membra eius effuderit. atq; hoc ad eū sepeliendū fecerit. **E**t laudabiliter cōmemoratur ī euāgelio: qui corpus eius de cruce acceptū diligēt

atque honorifice tegendum sepeliendumque curarunt. Verum iste auctoritates non hoc admonet. quod insit ullus cadaveribus sensus: sed ad dei providentiam cui placet etiam talia pietatis officia. corpora quoque mortuorum pinere significat: propter fidem resurrectionis astruendam. **S**ibi et illud salubriter discatur quanta possit esse remuneratio pro elemosinis quas viventibus et sentientibus exhibemus: si neque hoc apud deum perit quod ex animis hominum membris officij diligentibus persolvitur. Sunt quidem et alia que sancti patriarche de corporibus suis vel condendis vel transferendis prophetico spiritu dicta intelligi voluerunt non autem hic locus est ut ea tractemus: cum sufficiat ista que diximus. Sed si ea que sustentandis viventibus sunt necessaria sicut victus et amictus. quamvis cum gravi afflictione desint non frangunt in bonis preferendi tolerantibusque virtute. nec eradicant ex animo pietatem sed exercitativa faciunt fecundiores quanto magis cum desint ea que curandis funeribus ostendendisque corporibus defunctorum adhiberi solent non efficiunt miserum in occultis piorum sedibus iam quietos. **A**c per hoc quoniam ista cadaveribus christiano tum in illa magne urbis vel etiam aliorum opidozum vastatione defuerunt nec vivorum culpa est qui non potuerunt ista prebere: nec pena mortuorum qui non possunt ista sentire. **C**a. decimum quartum.

Sed multi inquit christiani etiam captivi ducti sunt. Hoc sane miserimum est: si aliquo duci potuerit ubi deum suum non invenierunt. Sicut autem in scripturis sanctis huius etiam cladis magna solacia. fuerunt in captivitate tres pueri. fuit daniel. fuerunt alij prophete. nec deus defuit consolator: sic ergo non deseruit fideles suos sub dominatione gentis licet barbare. tamen humane: quam prophetam non deseruit nec in visceribus

belue. Nec quod illi cum quibus agimus malunt irridere quam credere: qui tamen in suis literis credunt arionem metimneum nobilissimum citharistam cum eiectus esset de navis exceptus delphini dorso: et ad terras esse puectus. Verum illud nimirum de iona propheta incredibile est. Plane incredibile. quod mirabilius: et mirabilius quod potentius. **C**a. xv.

Nabent tamen isti de captivitate religionis causa etiam sponte toleranda: et in suis preclaris viris nobilissimum exemplum. Marcus regulus imperator populi romani captivus apud cartaginenses fuit. Qui cum sibi mallet a romanis suos reddi quam eorum tenere captivos. ad hoc impetrandum etiam istum precipue regulum cum legatis suis romanis miserunt: prius iuracoe ostrectum. si quod volebat minime perigisset: rediturum esse cartagine. Perrexit ille atque in senatu oratoria persuasit: quoniam non arbitrabatur vtile esse romane rei publice mutare captivos. Nec post hanc persuasionem a suis ad hostes redire compulsus est: sed quia iurauerat. id sponte optulit. At illi eum excogitatis atque horrendis cruciatibus necaverunt. Inclusum quippe angusto ligno ubi staret cogere clausisque acutissimis undique confixo. ut se in nullam eius partem sine penis atrocissimis inclinaret: etiam vigilando pemeerunt. Merito certe laudant virtute: tam magna infelicitate maiore. Et per deos ille iurauerat: quorum per cultu prohibito. has generi humanae no clades isti optantur infligi. Qui ergo propterea colebatur ut istam vitam prosperam redderet fuerunt iurati has irrogari penas seu permiserunt. seu voluerunt. Quid piuro gravis irati facere potuerunt. Sed cur non rationacionem meam potius ad utrumque concludat Deos certe ille sic coluit ut propter iuramentum irrandi si dem. nec maneret in patria:

nec inde quo libet irer: sed ad suos aceris
 rimos inimicos redire minime dubi-
 tarer. Hoc si hunc vite utile existima-
 bar: cuius tam horrendum exitum meruit:
 procul dubio fallebatur. Duo quippe
 docuit exemplo nichil deos ad istam tem-
 poralem felicitatem suis prodesse cultoribus
 quandoquidem ille eorum de dicitur cultui
 et victus et captiuus abductus est. et
 quia noluit aliter quam pro eos iurave-
 rat facere: nouo ac prius in audito mi-
 nimus horribili supplicii genere cruci-
 atus extinctus est. Si autem deorum cultus
 post hanc vitam velut mercedem reddit
 felicitatem: cur calumiantur temporibus
 christianis ideo dicentes urbi accidisse
 illam calamitatem quia deos suos cole-
 re destitit cum potuerit et illos diligen-
 tissime colens tam infelix fieri quam ille
 regulus fuit: nisi forte contra clarissimam
 veritatem tanta quisquam de mentis mire-
 recitatis obnititur ut ostendere aude-
 at vniuersam ciuitatem deos colentem
 infelicem esse non posse. vni vero hominem
 posse: quod videlicet potentia deorum suorum
 multos potius sit prodonea conseruare
 quam singulos cum multitudo consistet ex
 singulis. Si autem dicunt marcum regulum
 etiam in illa captiuitate illisque cruciatibus
 cor poris. animi virtute beatum esse
 potuisse: virtus potius vera queratur:
 qua beata esse possit et ciuitas. Neque
 enim aliunde beata ciuitas. aliunde ho-
 mo: cum aliud ciuitas non sit. quam con-
 sistentium multitudo. Quamobrem nondum
 interim disputo: qualis in regulo vir-
 tus fuerit. Sufficit quod nunc isto nobi-
 lissimo exemplo coguntur fateri non
 propter corporis bonam vel eorum rerum que
 extrinsecus homini accidunt colendos
 deos: quoniam quidem ille carere his omni-
 bus maluit. quam deos per quos iurauit
 offendere. Sed quid faciemus hominibus
 qui gloriantur se tale habuisse eum:
 quale timet habere ciuitatem? Quod si non

timent: tale ergo aliquid quale acci-
 dit regulo. etiam ciuitati tam diligenter
 quam ille deos colenti occidere potu-
 isse fateatur: et christianis temporibus non
 calumientur. Verum quia de illis christia-
 nis orta questio est qui etiam captiuati
 sunt hoc intueantur et taceant qui salub-
 rime religioni exhibere imprudenter atque
 impudenter illudunt: quod si deus eorum pro
 bono non fuit attentissimus cultor: illo-
 rum dum eis iurissurandi fides seruaret patria caruit
 cum aliam non haberet captiuusque apud
 hostes longa morte. supplicio noue cru-
 delitatis occisus est: multo minus no-
 me criminandum est christianum in captiui-
 tate sacramentorum suorum: qui supernam
 patriam veraci fide expectantes. etiam in su-
 is sedibus peregrinos se esse nouerunt.

Capitulum decimum sextum

Magnam sane crimem se putant ob-
 dicere christianis cum eorum exagger-
 rates captiuitatem. addunt etiam supra
 commissa: non solum in aliena matrimo-
 nia virginesque nupturas: sed et in quibusdam
 sanctimonialibus. hic vero non fides.
 non pietas. non ipsa virtus que castitas
 dicitur: sed nostra potius disputatio inter
 pudorem atque rationem quibusdam coartatur
 angustiis. Nec tantum hic curamus
 alienis responsionem reddere: quantum
 ipsis nostris consolationem. Sit igitur in pri-
 mis positum atque firmatum virtutem qua res
 et viuuntur ab animi sede membrum cor-
 poris imperare: sanctumque corpus vsu
 fieri sancte voluntatis: qua inconcussa
 ac stabili permanere. quicquid aliis de
 corpore vel in corpore fecerit quod si-
 ne peccato proprio non valeat euitari. pro-
 pter culpam esse patientis. Sed quod non
 solum quod ad dolorem. verum etiam quod ad
 libidinem pertinet in corpore alieno prope-
 ri potest: quicquid tale factum fuerit. et
 si retentam constantissimo animo pudici-
 tiam non excutit. tamen pudorem incutit:
 ne credatur factum cum mentis etiam

voluntate. quod fieri fortasse sine carnis aliqua voluptate non potuit. Ac pro hoc et que se occiderunt ne quicquam huiusmodi paterentur: quis humanus affectus eis nolit ignoscere? Et que se occidere noluerunt. ne suo facinorose alienum flagitium deuitarent: quisquis eis hoc crimini dederit: ipse crimine insipientie non carebit. ¶ Ca. decimuseptimum.

Nam utique si non licet privata potestate hominem occidere vel nocente: cuius occidendi licentia. lex nulla concedit: profecto et qui seipsum occidit. homicida est. Et tanto sit nocentior cum se occidit: quanto innocentior in ea causa fuerit: qua se occidendum putauit. Nam si uide factum merito de testamur eiusque ueritas iudicat cum se laqueo suspendit. scelerate illius traditiois auxilium potius quam expiatis commissum. Quo quoniam dei misericordiam desperando excrucianter penitens nullum sibi salubris penitentiae locum reliquit: quanto magis a sua nece se abstinere debet. qui tali supplicio quod in se puniat non habet. Iudas enim cum se occidit sceleratum hominem occidit: et tamen non solum christi. uerum etiam sue reus mortis finiuit hanc uitam: quia licet propter suum scelus alio suo scelere occisus est. ¶ Ca. xvij.

Quod si autem homo qui mali nihil fecit sibi male faciat. et seipsum interficiendo hominem interficiat innocentem. ne alium patiatur nocentem: atque in se perpetraret peccatum proprium. ne in eo perpetraret alienum. At enim. ne uel aliena polluat libido meruitur. Non polluetur: si aliena erit. Si autem polluetur: aliena non erit. Sed cum pudicitia uirtus sit animi commitemque habeat fortitudinem. qua potius quolibet mala tolerare quam malo sentire deermittit: nullus autem magnanimus et pudicus in potestate habeat quod de suo carne fiat. sed tantum quod annuat meretur uel renuat: quis eadem sana mente

putauerit se perdere pudicitiam. si forte in apprehensa et oppressa carne sua exerceatur et expleatur libido non suat. Si enim hoc modo pudicitia perit. profecto pudicitia uirtus animi non erit: nec pertinebit ad ea bona quibus bene uiuitur. sed in bonis corporeis numerabitur. qualia sunt vires. pulchritudo sana integraque ualido ac si quod bus uisum di est: que bona etiam si immuantur. bona uisumque uitam omnino non minuunt. Quod si tale aliquid est pudicitia: ut quod pro illa ne amittatur etiam cum periculo corporis laboratur. Si autem animi bonum est: etiam oppresso corpore non amittitur. Quoniam sancte continentie bonum cum immundicie carnalium occupacione non cedit: et ipsum corpus sanctificatur: et ideo cum eis non cedere in concupiscentia intentione persistit: nec de ipso corpore perit sanctitas: quia eo sancte ueritatis perseuerat uoluntas: et quantum in ipso est etiam facultas. Neque enim eo corpus sanctum est quod eius membra sunt integra: aut eo quod nullo ostendantur tactu: cum possint diuersis casibus. etiam uulnerata uim perpetui: et medici aliquando salutis opitulantes. hoc ibi faciunt que horret aspectus. Obstetrix uirginis cuiusdam integritatem manu uelut explorans: siue malivolentia. siue inscientia. siue casu: dum inspicit perdit. Non opinor quemquam tam stulte sapere ut huic perisse aliquid existimet etiam de ipsius corporis sanctitate quamuis membri illius integritate iam perdit. Quo circa proposito animi permanente. pro quod iam corpus sanctificari meruit. nec ipsi corpori aufert sanctitatem. uolentia libidinis aliene: quam seruat perseuerantia continentie sue. An uero si aliqua femina mente corrupta uoluntateque proposito quod deo uouerat. pergit uiciata ad deceptorem suum. adhuc ea pergit sanctam uel corpore dicimus. ea salute animi

per quā corpus sanctificabatur amissa atq; destructa. Absit hic error: et hinc potius amoneamur ita nō amitti corporis sanctitate manente animi sanctitate etiam corpore oppresso: sicut amittitur corporis sanctitas violata animi sanctitate etiā corpore intacto. Quamobrem non habet quod in se morte spontanea pumat femina sine ulla sua cōsensione violēter oppressa et alieno cōpressa peccō quāto minus antequā hoc fiat ne admittatur homicidiū certū. cū ipm flagitiū quāuis alienū adhuc pender incertū. An forte huic perspicue racōni qua dicimus corpore oppresso nequaquā pposito castitatis ulla in malū cōsensione mutato illius tantū esse flagitiū q̄ opprimēs concubuerit: nō illius que opprēsa cōcubenti nulla volūtate cōsenserit. cōtradidere audebūt: hī oīra quos feminaz xpianaz ī captiuitate oppressarū. nō tantū mentes verū etiā corpora sancta defendimus. **Ca. xix.**

Lucretiam certe matronā nobilem vterē romanam pudicitiae magnis efferūt laudib;. Duus corpore cū violēter oppresso. tarq̄nij regis filius libidinosē potitus esset: illa scelus improbissimū iuuenis marito collatino. ī propi quo bruto viris clarissimis ac fortissimis indicauit. eosq; ad vindictā ostrinxit: deinde fedi in se omni egra atq; impatiēs se pimit. Quid dicemus? Adultera hęc. an casta iudicāda est? Quis ī hac controuersia laborandū putauerit? Egre gie quidam ex hoc vtraq; declamans ait. Mirabile dictū. Duo fuerūt et adulteriū vnus admisit. Splendide ac verissime. Intuens enī in duoz. corporū omixione vnus iniquatissimā cupiditatē alterius castissimam volūtātē: et nō quid diuictōne membroz. sed quid animoz diuersitate

ageretur attendēs: duo inquit fuerūt et adulteriū vnus admisit. Sed quid est hoc q̄ in eam grauius vindicatur: que adulteriū non admisit? Ille patria cū patre pulsus est: hęc sumo est mactata supplicō. Si non est illa impudicitia. qua inuita cōprimitur: nō est hęc iusticia qua casta punit. Vos appello leges iudicesq; romani. Nempe post perrata facinora nec quēquā sceleratū mēnatū impune voluistis occidi. Si ergo ad vrm iudiciū quisq; deferret hoc crimē vobisq; pbaret nō solū in demnatā verū etiā castā et innocentē interfectā esse mulierē: nōne eū qui id fecisset seueritate cōgrua plecteretis? Hoc fecit illa lucretia. Illa sic p̄dicata lucretia: innocentē. castā. vim p̄pessā; lucretiā in sup̄ interemit. Proferte sententiā. Quō si p̄pterea non potestis quia non adstat quā punire possitis. cur interfectricē innocentis et caste. tanta p̄dicatōe laudatis. quam certe apud inferos iudices et tales. quales poētarū vestroz crimibus cantantur nulla ratione defenditis: constitutam scilicet inter illos qui sibi lenū in fontes p̄perere manu lucemq; possi p̄icere animas: cui est ad superna redire cupienti p̄bas obstat. trisq; palus inamabilis vnde alligat. An forte ideo ibi nō est: quia non insonat sed male sibi cōsciam se p̄mit? Quid si enī ipa tantū modo nosse poterat quāuis iuueni violenter irruenti. et sua libidine illecta cōsenserit: idq; in se p̄mitēs ita doluit ut morte putaret expiandū? Quāq; ne sic quidem se occidere debuit: si fructuosam possit apud deos falsos agere penitentiam. Verūtamen si forte ita est: falsūq; est illud quod duo fuerūt: et adulteriū vnus admisit. sed potius ambo adulteriū omiserūt: vnus manifesta inuasiōne. altera latēte cōsensione nō

se occidit in fonte: et ideo potest a literatis eius defensoribus dici non esse apud inferos inter illos qui sibi letum in fontes peperere manu. Sed ita hec causa ex utroque latere coartatur: ut si extenuatur homicidium adulterium confirmetur: si purgatur adulterium homicidium cumuletur. Nec omnino inuenitur exitus: ubi dicitur. Si adultera cur laudata: si pudica cur occisa. Nobis tamen in hoc tam nobili femine huius exemplo ad istos refutandos qui christianis feminis in captiuitate compressis alienis ab omni cogitatione sanctitatis insultant: sufficit quod in preclaris eius laudibus dictum est. duo fuerunt et adulterium vnus admisit. Talis enim ab eis lucretia magis credita est: que se nullo adulterio potuerit maculare consensu. Quod ergo seipsum quomodo adulterium protulit. etiam non adutera occidit: non est pudicitie caritas. sed pudoris infirmitas. Puduuit enim eam turpitudinis aliene in se commisse etiam si non secum: et romana mulier laudis auida nimium verita est ne putaretur quod violenter est passa cum viueret: libenter passa si viueret. Unde ad oculos hominum mentis sue teste illam penam adhibendam putauit quibus conscientiam demonstrare non potuit. Quod enim qui pe facti se credi erubuit: si quod alius in ea fecerat turpiter. ferret ipsa patienter. Non hoc fecerunt femine christiane: que posse similia viuunt. Tamen nec in se vltre sunt crimine alienum ne aliorum sceleribus adderent sua: si quomodo hostes in eis concupiscendo supra commiserat: ille in seipsis homicidia erubescendo committerent. Habent quippe in istis gloria castitatis testimonium conscientie: habent autem coram oculis dei sui. nec requirunt amplius ubi quod recte faciant non habent amplius: ne deuiant ab auctoritate legis diuine. nullam cum

male deuitat offensionem suspitionis humane. Ca. xx.

Neq; enim frustra in sanctis canonicis libris nusquam nobis diuinitus preceptum promissumue repiri potest: ut vel ipius adipiscende immortalitatis vel ullius cauendi carentiue mali causa. nobismetipsis necem inferamus. Nam et prohibitos nos esse intelligendum est. ubi ait lex. non occides: preterquam quia non addidit proximum tuum. sicut falsum testimonium cum verum esset: falsum inquit testimonium non dices aduersus proximum tuum. Nec ideo tamen si aduersus seipsum quisquam falsum testimonium dixerit: ab hoc crimine se putauerit alienum: quam regulam diligendi proximum a se metipso dilector accepit: quando quidem scriptum est diliges proximum tuum tanquam teipsum. Porro si falsum testimonium non minus reus est. qui seipsum falsus faceret quam si aduersus proximum hoc faceret cum in eo precepto quo falsum testimonium prohibetur aduersus proximum prohibeat. possitque non recte intelligentibus videri non esse prohibitu ut aduersus seipsum quisque falsus testis adsistat: quanto magis intelligendum est non licere homini seipsum occidere. cum in eo quod scriptum est. non occides nichilo deinde addito. nullus nec ipse utique cui precipitur intelligatur exceptus. Unde quidam hoc preceptum etiam in bestias ac pecora conatur extendere: ut ex hoc nullum etiam illorum liceat occidere. Cur non ergo et herbas et quicquid humo radicatus alitur ac figitur. Nam et hoc genus rerum quod figitur. hoc potest et mori: proinde etiam cum vis adhibetur occidi. Unde et apostolus cum de huiusmodi seminibus loqueretur: tu inquit quod seminas non viuificatur: nisi prius moriatur. Et in psalmo scriptum est. Occidit viues eorum in grandine. Num igitur ob hoc cum audimus non occides virgultum vellere

ne phas ducimus: et manichæorum erro-
 rosi infamissime ad quiescimus. His
 igitur deliramentis remotis: cum legimus
 non occides. si propterea non accipimus
 hoc dictum esse de fructibus quæ nullus eis
 sensus est: nec de irracionalibus ani-
 mantibus. volatilibus. natantibus.ambu-
 lantibus. reptantibus. quia nulla nobis
 ratione sociantur. quam non eis datum est
 nobiscum habere communem: unde iustis-
 sima ordinatione creatoris et vitæ. et
 mortis eorum nostris visibus subditur:
 restat ut de homine intelligamus quod
 dictum est. non occides. Nec alterum. er-
 go nec te. Neque enim qui se occidit ali-
 ud quam hominem occidit. Ca. xxi.

Quidam vero exceptiones ea-
 dem ipsa diuina fecit auctoritas
 ut liceat hominem occidi: sed his ac-
 ceptis. quos deus occidi iubet. siue
 data lege. siue ad personam pro tempe
 expressa iussione: non autem ipse occidit
 qui minister. ubi debet iubenti. sicut ad-
 mimiculus gladius utenti: et ideo ne-
 quaquam contra hoc preceptum fecerunt quo
 dictum est non occides qui deo auctore
 bella gesserunt: aut personam gerentes
 publice potestatis. secundum eius le-
 ges hoc est iustissime rationis impe-
 rium sceleratos morte punierunt. Et abra-
 ham non solum non est culpatus crudelitatis
 criminis verum etiam laudatus est nomine pie-
 tatis: quod voluit filium nequam quam scelerate.
 sed obedienter occidere. Et merito queritur
 utrum pro iussu dei sit habendum quod septuagesimo
 filiam que patri occurrit occidit cum id
 se voluisset immolari deo quod ei rede-
 unti de prelio victori primitus occur-
 risset: nec sampson aliter excusatur quod
 seipsum cum hostibus ruina domus oppres-
 sit: nisi quia spiritus latenter hoc ius-
 serat. quod per illum miracula faciebat. His
 igitur exceptis quos vel lex iusta ge-
 neraliter: vel ipse fons iusticie deus spe-
 cialiter occidi iubet: quisquis homi-

nem vel seipsum vel quemlibet occiderit
 homicidii crimine innectitur. Ca. xxij.

Et qui cum hoc in seipso petra-
 uerunt. animi magnitudine for-
 tasse mirandi. non sapientie sanitate lau-
 dandi sunt: quamquam si ratione diligen-
 tius consulas. ne ipsa quidem animi ma-
 gnitudo recte nominatur: ubi quisque non
 valendo tolerare vel queque aspera vel
 aliena peccata se ipse interemit. Ma-
 gis enim mens infirma deplenditur. quam
 ferre non potest vel duram sui corporis
 seruitutem vel stultam vulgi opinionem
 maiorque animus merito dicendus est.
 qui vitam erubescam magis potest fer-
 re quam fugere: et humanum iudicium maxi-
 meque vulgare. quod plerumque caligine
 erroris inuoluitur pro conscientie luce ac
 puritate continere. Quamobrem si ma-
 gno animo fieri putandum est cum sibi
 homo ingerit mortem: ille potius thro-
 brotus in hac animi magnitudine re-
 pitur. quem ferunt lecto platonis li-
 bro ubi de immortalitate anime dis-
 putauit se precipitem dedisse de muro:
 atque ita ex hac vita demigrasse ad eam
 quam credidit esse meliorem. Nil enim
 urgebat aut calamitatis aut crimi-
 nis seu verum seu falsum quod non valendo
 ferre se auferret: sed ad capescendam
 mortem atque huius vite suauia vincula
 rumpenda sola affuit animi magni-
 tudo. Quod tamen tam magne potius fa-
 ctum esse quam bene testis ei esse potuit pla-
 to ipse quem legerat: qui profecto id pre-
 cipue potissimumque fecisset vel etiam pre-
 cipisset: nisi ea mente qua immortalitas
 anime vidit nequaquam faciendum.
 quin etiam prohibendum esse iudicasset.

Et enim multi se interemerunt: ne-
 in manus hostium puerent. Non
 modo querimus utrum sit factum: sed
 utrum fuerit faciendum. Sana quippe
 ratio etiam exemplis anteposenda est: cui
 quidem et exempla concordant: sed illa

que tanto digniora sunt imitatione. quanto excellentiora pietate. Non fecerit patriarche: non prophetae. non apostoli: quia et ipse dominus christus quando eos si persecucionem pateretur fugere admonuit de ciuitate in ciuitatem. potuit admonere ut sibi manus inferret: ne in manus persecutorum uenirent. Porro si hoc ille non uisisset. aut monuit. ut eo modo sui ex hac uita emigrarent. quibus migrantibus se mansiones aeternas preparaturum esse promisit: quelibet exempla opponat gentes que ignorant deum. manifestum est hoc non licere colentibus unum uerum deum. Sed tamen etiam illi propter lucretiam. de qua supra satis quod uidebatur diximus. non facile reperit de cuius auctoritate prescribat: nisi illum catonem qui se uice occidit. non quia solus id fecit. sed quia uir doctus et probus habebatur: ut merito putetur etiam recte fieri potuisse. vel posse quod fecit. De cuius facto quid potissimum dicatur: nisi quod amici quidam eius docti uiri qui hoc fieri prudentius dissuadebant imbecillioris quam fortioris animi facinus esse censuerunt: quo demonstraretur non honestas turpia precauens. sed infirmitas aduersa non sustinens. Hoc et ipse cato in suo carissimo filio iudicauit. Nam si turpe erat sub victoria cesaris uiuere: cur auctor huius turpitudinis filio fuit. quem de cesaris benignitate omnia sperare precepit? Cur non et illum secum coegit ad mortem? Nam si cum filium qui contra imperium in hostes pugnauerat etiam uictorem. laudabiliter torquatus occidit: cur uictus uictorio filio pepercit cato: qui non pepercit sibi? An turpius erat. contra imperium esse uictorem: quam contra decus ferre uictorem. Nullo modo igitur cato turpe esse iudicauit sub uictore cesare uiuere. alioquin ab hac turpitudine paterno ferro filium liberaret. Quid ergo est nisi quod

filium quantum amauit cui parci a cesare et sperauit et uoluit: tantum glorie ipsius cesaris ne ab illo etiam sibi parceretur. ut ipse cesar dixisse fertur inuidit. et ut aliquid nos imitius dicamus erubuit.

Non autem isti contra. **Ca. xxiii.** tra quos agimus ut sanctum uirum iob qui tam horrenda mala in sua carne perpeti maluit quam illata sibi morte omnibus carere cruciatibus. uel alios sanctos ex literis nostris summa auctoritate celsissimis fideque dignissimis qui captiuitate diuina conemque hostium ferre quam sibi necem inferre maluerunt catonem proferamus: sed ex literis eorum de illis marco catoni marcum regulum proferamus. Cato enim nunquam cesarem uicerat. cui uictus dedignatus est subici: et ne subiceretur a seipso elegit occidi. Regulus autem penes iam uicerat imperioque romano romanus impator non ex ciuibus dolenda sed ex hostibus laudanda uictoria reportauerat. Ab eis tamen postea uictus. maluit eos ferre seruiendo: quam eis se auferre moriendo. Promde seruauit et sub cartagenensium dominatione patientiam: et in romanorum dilectione constantiam: nec uictum auferens corpus ab hostibus. nec uiuentium animam a ciuibus: nec quod se occidere noluit uite huius amore fecit. Hoc probauit: cum causa promissi iurisque iurandi ad eosdem hostes quos grauius in senatu uerbis. quam bello armis offenderat: sine ulla dubitatione remcauit. Tantus itaque uite huius contemptor: cum se uentibus hostibus per quolibet penas eam finire quam se ipse perire maluit: magni scelus esse si se homo interimit proculdubio iudicauit. Inter omnes suos laudabiles et uirtutis magnis figuribus illustres uiros non proferunt romani meliores: quem neque felicitas corruerit. nam in tanta uictoria magnus sit pauperrimus: nec infelicitas frugerit.

nam ad tanta exicia reuertitur intrepidus. Porro si fortissimi et clarissimi viri terrene patrie defensores deorumque licet falsorum non tamen fallaces cultores sed veracissimi etiam iuratores qui hostes victos more ac iure belli ferire potuerunt. hi ab hostibus victi se ipsos ferire noluerunt. et cum mortem minime formidaret. victores tamen dominos ferre quam eam sibi inferre maluerunt: quantum magis christiani verum deum colentes. et superne patrie suspirantes. ab hoc facinore tempabunt si eos diuina dispositio vel probandos vel emendandos ad tempus hostibus subiugauerit: quos in illa humilitate non deserit qui propter eos. tam humiliter venit altissimus: preferim quos nullius militaris potestatis vel talis militie iura constringunt ipsum hostem ferire superatum.

Quis ergo tam malus error obrepit. ut homo se occidat. vel quod in eum peccauit vel ne in eum peccet inimicus: cum vel peccatorem vel peccatum ipsum occidere non audeat inimicum. Et enim timendum est et cauendum: ne libidini hostili subditum corpus: illecebrofissima voluptate animam alliciat consentire peccato. Proinde inquit non iam propter alienum: sed propter suum peccatum antequam hoc quisque committat se debet occidere. Nullo modo quidem hoc faciet animus ut consenciat libidini carnis sue: aliena libidine concitate: qui deo potius eiusque sapientie quam corpori concupiscentieque subiectus est. Verum tamen si detestabile facinus. et detestabile scelus est etiam seipsum hominem occidere sicut veritas manifeste proclamat: quis ita desipiat. ut dicat iam nunc peccemus. ne postea forte peccemus. iam nunc propterremus homicidium ne postea forte inuadamus in adulterium. Nonne si tantum dicitur iniquitas ut non innocentia sed peccata potius eligantur: sa-

tius est incertum de futuro adulterium quam certum de presenti homicidium. Nonne satis est flagitium committere. quam penitendo sanetur: quam tale facinus ubi locus salubris penitentie non relinquitur. Nec dixi propter eos vel eas que non alieni sed proprii peccati deuitandi causa ne sub alterius libidine etiam excitate sue forte consentiant: vim sibi qua moriantur inferendam putant. Ceterum absit a mente christiana que deo suo fidit in eoque scripta eius ad uitio mittitur: absit inquam ut mens talis cuiuslibet. carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Sed si illa concupiscentialis inobediencia que adhuc in membris moribundis habitat. propter nostre voluntatis legem quali lege sua mouetur: quantum magis absque culpa est in corpore non consentiens. si absque culpa est in corpore deum mentis. ¶ Ca. xxvi.

Sed inquit. quedam sancte femine tempore persecutionis ut in sectatores sue pudicie deuitaret in rapturam atque necaturam se fluuium proceperunt eoque modo defuncte sunt: earumque martiria in catholica ecclesia ueneratione celeberrima frequentantur. De his nichil temere audeo iudicare. Stru enim ecclesie aliquibus fide dignis testimonibus. ut earum memoriam sic honoret diuina persuaserit auctoritas nescio: et fieri potest. ut ita sit. Quod si enim hoc fecerunt non humanitus decepte sed diuinitus iusse nec errantes sed obediens: sicut de sampson aliud nobis probatum est non credere. Cum autem deus iubet sequi iubere sine ullis ambagibus intimat. quis obedientiam in crimine vocet: quis obsequium pietatis accuset. Sed non ideo sine scelere facit quisquis deo filium immolare decreuerit: quia hoc abraham etiam laudabiliter fecit. Nam et miles cum obediens potestati sub qua legitime constitutus est hominem occidit.

nulla civitatis sue lege reus est homicidij: imo nisi fecerit reus est imperij deserti atque contempti: quod si sua sponte atque auctoritate fecisset. crimine effusum sanguinis incidisset. Itaque vnum puniatur si fecerit iniussus: inde punietur nisi fecerit iussus. Sed si ita est iustitiae impatoris: quanto magis iubente creatoris. Qui ergo audit non licere se occidere faciat sicut iussit cuius non licet iussa contemnere: tantummodo videat verum divina iussio. nullo nutet incerto. Nos pro auctore conscientias ouemus: occultorum nobis iudicium non usurpamus. Nemo scit quid agatur in homine: nisi spiritus hominis qui in ipso est. Hoc dicimus hoc asserimus hoc modis omnibus approbamus neminem spontanea mortem sibi inferre debere velut fugiendo molestias temporales ne incidat in perpetuas: neminem propter aliena peccata ne hoc ipso in capiat habere gravissimum propter quod non polluebat alienum: neminem propter sua peccata preterita propter que magis hac vita opus est ut possint penitendo sanari: neminem velut desiderio vite melioris que post mortem speratur: quia reus sue mortis. meliorem post mortem vitam non suscipit.

Restat una causa de **Ca. xxvij.** qua dicitur ceperam qua vult putatur ut se quisque interficiat: scilicet ne in peccatum irruat vel blandiente voluptate: vel dolore seivente. Quam causam si voluerimus admittere eorumque progressa perveniet ut hortandi sint homines tunc se potius interimere: cum lauaacro sancte regeneracionis abluti uniusque remissionem acceperint peccatorum. Tunc enim tempus est cavendi omnia futura peccata cum sint omnia deleta preterita. Quod si morte spontanea recte fit: cur non tunc potissimum fit? Cur baptizatus sibi quisque parcit? Cur liberatum caput tot rursus vite huius periculis inserit: cum sit facili-

me potestatis illata sibi nece omnia deuitare: scriptumque sit qui amat periculum incidet in illud. Cur ergo amatur tot et tanta pericula: vel certe etiam si non amatur suscipitur? Cur manet in hac vita: cui abcedere licitum est? An vero tam insulsa pueritas cor euerit et ea consideracione veritatis auerit ut si se unusquisque interimere debeat ne unus captivatis dominatu corruat in peccatum: et videndum sibi existimet. ut ipsum proferat mundum pro omnes horas temptacionibus plenum: et talibus qualis sub uno domino formidatur. et innumerabilibus ceteris. sine quibus hec vita non ducitur? Quid ergo cause est. cur in eis exhortationibus tempora consumamus. quibus baptizatos alloquendo studemus accendere. siue ad virginalem integritatem. siue ad continentiam vidualem. siue ad ipsam thori coniugalium fidem: cum habemus meliora. et ab omnibus peccandi periculis remota compendia: ut quibuscumque post remissionem recentissimam peccatorum arripendam mortem sibi quisque ingerendam persuadere potuerimus. eos ad dominum saniores purioresque mittamus? Porro si quisquis hoc aggrediendum et suadendum putat. non dico desipit. sed insanit: qua tandem fronte homini dicere interfice te. ne paruis tuis peccatis addicias gravius. dum vivis sub domino barbaris moribus impudico qui non potest nisi sceleratissime dicere interfice te peccatis tuis omnibus absolutis. ne rursus talia vel etiam peiora committas dum vivis in mundo. tot impuris voluptatibus illecebrosus. tot nephandis crudelitibus furiosus: tot erroribus et terroribus inimicus? Hoc quia nephas est dicere: nephas est profecto se occidere. Nam si hoc sponte faciendum ulla causa iusta esse possit: proculdubio iustior quam ista non esset. Quia vero nec ista est: ergo nulla est. Non itaque vobis. o fideles

cristi sit tedio vitæ vestra: si ludibrio
fuit hosti: castitas vira. **H**abetis ma-
gnā verāq; consolacōne: si fidā conscia
entiā retinetis. nō vos cōsensisse pec-
catis eoz q̄ in vos peccare pmissi sūt.
Quod si forte cur p. **Ca. xxviii.**
missi sūt q̄ritis: alta quidē ē pui-
dētia creatoris mūdi. atq; rectoris: et
inscrutabilia sūt iudicia eius: et mue-
stigabiles vie eius. **S**erūtamē inter-
rogate si deliter animas vras. ne for-
te de isto integritatis et oīnētiē vl pu-
dicie bono vos inflatus extulistis:
et humanis laudib; delectate in hoc
etiā aliquibus inuidistis. **N**ō accuso
qđ nescio: nec audio quid vobis in-
terrogata corda vira respondēt. **T**a-
men si ita esse responderint. nolite mi-
rari hoc vos amisisse vnde hominib;
placere gestistis: illud vobis remā-
sisse quod ostendi hominib; non po-
test. **S**i peccatibus non consensistis
diuine gratie ne amitterentur diuini
accessit auxiliū. hūane glorie ne ama-
retur. hūanuz successit obprobriū. **I**n
vtrōq; consolamini pusillanimes: il-
line pbate hic castigatē: illinc iustifi-
cate. hinc emēdate. **Q**uarū vero cor-
da interrogata responderint nūquā
se de bono virginitatis vel viduitatis
vel coniugalis pudicie supbisse. s;
humilib; o sentie. de dono dei cū tres-
more exultasse. nec inuidisse cuiquā
paris excellētiā sanctitatis et castita-
tis. sed hūana laude postposita. que
tāto maior deferri solet. quāto est bo-
nū rarius qđ exhibet laudez. optasse
potius. ut apliorū eaz numerus esset. q̄
ut ipse i paucitate amplius emmeret:
nec iste que tales sunt. si eaz quoq;
aliquas barbarica libido compressit
pmissum hoc esse causentur: nec i deo
credant deū ista negligē: quia pmit-
tit quod nemo impune omitter. **Q**ue-
dam enī veluti pondera malaz cupidi-

ratū et p oeculū p̄sens diuinū iudiciū
relaxantur: et manifesto vltimo refer-
uantur. **F**ortassis aut iste que bene si-
bi sunt conscie nō se ex isto castitatis
bono cor inflatū extulisse. et tamē vim
hostilē in carne p̄esse sūt. habebāt a-
liquid latēns infirmitatis. que posset
in supbie fastuz si hanc humilitatē in
vastacōne illa euasissent extolli. **S**i-
cut ergo quidaz morte rapti sunt. ne
malicia mutaret intellectum eoz: ita
quiddā ab istis vi raptū est ne p̄spe-
ritas mutaret modestiā eaz. **S**tris-
q; igitur que de carne sua quod tur-
pem nullius essent p̄esse cōtactum vl
iam supbiebant. vl supbie si nec ho-
stū violentia contrectate essent fer-
sitan poterāt: nō ablata est castitas.
sed humilitas persuasa. **M**ax timore
occurfū est immanenti: istaz occurfū
est immēti. **Q**uanq; et illud non sit
taecndū quibusdā que ista p̄esse sūt
potuisse videri. connētie bonū in bo-
nis corporalib; deputandū. et tūc ma-
nere si nullius libidine corpus atre-
ctaretur: nō aut esse positū i solo ad-
iuto diuinitus robore volūtatē. ut sit
sanctus et corpus et spiritus: nec tale
bonū esse quod inuito animo nō pos-
sit auferri: qui error eis fortasse sbla-
tus est. **C**um enī cogitat qua conscien-
tia deo seruiert. et fide mō cussa nō
de illo sentiūt q̄ ita sibi seruiētes eūq;
ita muocātes deserere ullo modo po-
tuerit. quantūq; illi castitas placeat
dubitare nō possunt: vident esse o se-
quēs nequaq; illū fuisse pmissurū. ut
hec acciderēt sanctis suis: si eo modo
pire posset sanctitas quā otulit eis. et
diliget in eis. **Ca. xxviii.**

Habet itaq; omnis familia sūmi et
veri dei solacōne suā nō falla-
cem. nec in spe rerū nutātū vl lazen-
tū constitutā vitamq; etiā ipam tem-
poralē minime p̄mittēdā. in q̄ eruditē

ad eternam: bonisq; terrenis tanquã
pegrina vñtur nec capitur: malis aut
aut pbatur aut emendatur. Illi vero
qui pbitati eius insultat: ei q; dicunt cū
forte in aliqua temporalia mala deue-
nerint vbi est deus tuus: ipi dicat vbi
sunt dii eorū cū talia patiuntur p quib-
us euitadis eos vel colūt vel colen-
dos eos esse ostendūt. Nam ista respō-
det. Deus meus presens vbiq; totus:
nisi q̄ inclusus qui possit adesse secre-
tus: abesse nō motus. Ille cū me ad-
uerfis reb; exagitat. aut merita ex-
aminat aut peccata castigat: merce-
demq; michi eternã pro toleratis pie
malis tēporalib; seruat. Vos autē q̄
estis. cū quibus loqui dignū sit saltē
de dijs vris: quāto minus de deo meo
qui terribilis est sup omes deos: quia
omnes dii gentiū demonia. dñs aut ce-
los fecit. ¶ Ca. xxx.

Sinacille sapio vester quons-
dã pontifex vueret. quē s̄ ter-
rore belli pumici i suscipiendis frignis
sacris cū vir optimus quereret vni-
uersus senatus elegit cuius os fortas-
se nō auderetis aspicere: ipse vos ab
bac impudētia cohiberet. Cur enim
afflicti rebus aduis de tēporib; que-
rimini xp̄iams: nisi q̄ vestra luxuria;
cupitis habere securam et pditissimis
moribus remota om̄ molestiaz aspe-
ritate diffuere. Neq; enī p̄pterea cu-
pitis habere pacem et omni genere
copiaz abūdaē. ut hñs homs hones-
te vtamini. hoc est modeste. sobrie
tempanter. pie: sed ut infinita varie-
tas voluptatū m̄sanis effusionib; ex-
quiratur. sc̄disq; reb; ea mala oriā-
tur in morib; que seuiētib; priora sūt
hostib;. At ille sapio pontifex maxi-
mus vester. ille iudicō totius senatus
vir optimus. istã vobis metuens ca-
linitate; nolebat emulã tūc imperij
romani cartaginē dirui: et decernenti

ut dirueretur cōtradicebat catoni. tis-
mens infirmis animis hostē securita-
tem: et tanquã pupillis ciubus p̄do-
neū tutorē. necessariū vidēs esse ter-
rore. Nec eū sentētia fefellit: re ipa p̄-
bati est: q̄ vrū diceret. Deleta quip-
pe cartagme. magno salicet terrore
romane reipublice depulso et exticto:
tanta de reb; p̄p̄eris orta mala cō-
tinuo subsequuta sunt: ut corrupta dis-
ruptaq; discordia p̄us seuis cruētib; q;
seditionib;. deinde mox malaz con-
nexiōe causaz. bellis etiã ciuilib; tãte
strages ederentur. tãtus sanguis ef-
funderetur. tantã cupiditate p̄scrip-
cōnū ac rapinaz ferueret immantaf:
ut romam illi qui vita integriore ma-
la metuebāt ab hostib;. pdita integ-
tate vite crudeliora paterēt a ciub;
eaq; ipa libido dñandi. que mter alia
vicia generis. hūani meracior merat
vniuerso populo romano. postea q̄
in paucis potentiorib; vicit: obruto.
fatigatoq; ceteros etiã iugo sicutus

Doppressit. ¶ Ca. xxxi.
Nam quando illa quiesceret. in
supbissimis mentib; donec otinuat
honorib; ad potestatē regia; pueni-
ret. Honorū porro cōtinuādoz fa-
cultas nō esset: nisi ambitio p̄ualeret.
Quimine autē p̄ualeret ambitio: nisi in
populo auaricia luxuriaq; corrupto.
Auarus vero luxuriosusq; p̄plus sc̄is
rebus affectus est quas sinacille p̄-
iudētissime cauendas esse censibat:
quãdo ciuitatē hostiū maximã. fortis-
simã. opulentissimã nolebat auferri.
ut timore libido p̄meretur: libido p̄ssa
nō laxaretur: luxuriaq; cohibita. nec
auaricia grassaretur. Quibus vicijs
obseruatis ciuitati vtilis virtus flore-
ret et cresceret: ei q; virtuti libras cō-
grua p̄maneret. Hinc etiã erat. et ex
bac prouidentissima patrie caritate
veniebat. q̄ idem ipse vester pontifex

maximus a senatu illius temporis q̄
 sepe dicēdū est electus. sine vlla sen-
 tentiaꝝ discrepātia vir optimus. ca-
 ueā tixatri senatū cōstruere molien-
 tem: ab hac disposicōne. et cupiditate
 compescuit. p̄sita sitq; oracōe grauis-
 sima. ne grecam luxuriā virilibus pa-
 trie morib; paterent obrepere: et ad
 virtutē labefactandā eneruādāmq;
 romanā pegrine cōsentire nequicie.
 Tantūq; auctoritate valuit: ut eius
 verbis cōmota senatoria prouidētia
 etiā subsellia. quibus ad horā conge-
 stis in ludorū spectaculo iam vti ciui-
 tas ceperat demceps p̄hiberet appo-
 ni. **Q**uanto studio iste ab vrbe roma
 ludos ip̄os scemicos abstulisset. si au-
 ctoritati eorū quos deos putabat re-
 sistē auderet: quos scilicet esse noxi-
 os demōes nō intelligebat: aut si in-
 telligebat. placādos etiā ip̄se potius
 q̄ contēndos deos existimabat. **N**ō
 dū enī fuerat declarata gentib; sup̄na
 doctrina que fide cōmundans ad
 celestia. vel sup̄celestia capescenda.
 humili pietate humanū mutaret af-
 fectū: et a dominatu sup̄borū demonū
 liberaret. **Ca. xxiiij.**

Ueruntamē scitote qui ista nesci-
 tis q̄ vos nesciē dissimulatis ad-
 uertite qui aduersus liberatōrē a tali-
 bus dñis murmuratis: ludi scemici spe-
 ctacula turpitudinū et licentia vanita-
 tū nō hōim vicijs: sed deorū vltroz
 iussis rome instituti sūt. **T**olerabiliꝝ
 diuinos honores deferretis illi sapiōi
 q̄ deos eiusmodi colerētis. **N**eq; enī
 erāt illi dii. suo pōnifice meliores. **E**cce
 attēdite: si mens tam diu potatis er-
 rorib; ebria. vos aliquid sanū consi-
 derare p̄mitit. **D**ij p̄pter sedendā cor-
 porū pestilentiam ludos sibi scemicos
 exhiberi iubebant. pontifex aut̄ p̄pter
 aiorū cauendā pestilentia ip̄am scenā
 cōstrui p̄hibebat. **S**i aliq; luce men-

tis animū corpori p̄ponitis: eligite que
 colatis. **N**eq; enī et illa corporū pesti-
 lentia ideo d̄queuit: que populo bel-
 lico et solis antea ludis circensibus
 assueto. ludorū scemicorū delicata sub-
 intravit insania: sed astutia spirituum
 nephādorū p̄uidēs illam pestilentia
 iam sine debito cessaturā. aliam longe
 grauiorē qua plurimū gaudet ex hac
 occasione nō corporib; sed moribus
 curauit immittere: que animos mise-
 rozū tantis obcecauit tenebris. tanta
 deformitate fedauit: ut etiā mō q̄ in-
 credibile forsitan erit si a vestrīs po-
 steris audietur romana vrbe vastata
 quos pestilentia ista possedit at; inde
 fugiētes. cartaginē puenire potuerit:
 in theatris cotidie certatim p̄histris
 ombus infamirent. **Ca. xxiiij.**

Hentes amentes. Quis est hic
 tantus nō error. s; furor: ut exis-
 tiū vestrū sicut audiuius plāngen-
 tibus orientalib; populis. et maximis
 ciuitatib; i remotissimis terris. publicis
 cū luctū merorūq; ducētib; vos the-
 atra quereretis. intraretis. impleretis:
 et multa infamiora q̄ fuerāt antea fa-
 ceretis. **H**anc animorū labē ac pestē.
 hanc p̄bitatis et honestatis euersio-
 nē. vobis scipio ille metuebat. qm̄ cō-
 strui tixatra p̄hibebat: quādo rebo
 p̄speris vos facile corrūpi at; eueriti
 posse cernebat: qm̄ vos ab hostili ter-
 rore securos esse nolebat. **N**eq; enim
 censebat ille felicē esse rempublicam:
 stantib; memib; ruentib; morib;. **S**
 in vobis plus valuit q̄ demones im-
 pi seduxerūt: q̄ q; homines prouidi
 precauerūt. **H**inc est q̄ mala que fa-
 citis vobis imputari nō vultis: mala
 vero que patimini xp̄ianis temporib;
 imputans. **N**eq; enī in via securitate
 pacatā rempublicā. sed luxuriā que
 ritis impuntā: qui de prauati rebo p̄-
 speris: nec corrigi potuistis aduersis.

Dolebat vos ille sapio terri ab hoste: ne luxuria flueretis: nec cōtriti ab hoste luxuriā repressistis. Perdidistis vilitatez calamitatis. et miserimi facti estis: et pessimi pmanistis. Et tamen q̄ viuitis dei est. qui vobis parcendo. admonet ut corrigamini penitendo. Qui vobis etiam in gratis prestite. ut vel sub nomīe seruoz eius vel in locis martirū eius. hostiles manus euaderetis. ¶ Ca. xxxiii.

Romulus et remus asilū constituisse p̄hibentur. quo quisquis confugeret ab omni noxa liber esset: augere querētes creande multitudinē ciuitatis. Mirandū in honorem xp̄i precessit exemplū. Hoc constituerūt eueriores vr̄bis: q̄d ostiterāt antea conditores. Quid autē magnū si hoc fecerunt illi ut ciuum suoz numerus suppleret: q̄d fecerūt isti ut suoz hostiū numerositas seruaretur. Nec et alia. si qua vberius et cōmodius potuerit respōdeat inimicis suis redēpta familia dñi xp̄i: et pegrina ciuitas regis xp̄i. ¶ Ca. xxxv.

Meminerit sane in ip̄is inimicis latere ciues futuros. ne infructuosum vel apud ip̄os putet. quos donec pueniat ad ofessos portat infensos: sicut ex illoz numero etiā dei ciuitas habet secum q̄ diu pegrinat in mundo. cōnexos cōmumione sacramentoz nec secum futuros in eterna sorte sanctorū: qui partim in occulto partim in ap̄to sunt. qui etiā cum ip̄is aduersus deū cuius sacramentū gerūt murmurare nō dubitāt: modo cū illis t̄xat̄ra. mō ecclesias nobiscū replentes. De correctōne autē quarūcūq̄ etiā taliū multominus est desperandū: si apud ap̄tissimos aduersarios predestinati amici latitāt. adhuc ignota etiam sibi. Perplexe quippe sūt iste due ciuitates in hoc seculo. inuicemq̄

pmixte. donec vltimo iudicio dirimantur. De quaz exortu et p̄cursu. et debitis simbo q̄d dicendū arbitroz. quātum diuinitus adiuuaboz expediam p̄pter gloriā ciuitatis dei: que alie mis econtrario oparat̄is clari⁹ eminebit. ¶ Ca. xxxvi.

Sed adhuc quedā michi dicenda sunt aduersū eos. qui romane reipublice clades in religionē nostrā referūt: quia dijs suis sacrificare p̄hibentur. Cōmemoranda sūt enim que et quāta occurrere potuerim. et vel satis esse videbūtur mala. que illa ciuitas p̄tulit. vel ad eius imperiū p̄iūcie p̄tinentes. anteq̄ eoz sacrificia p̄hibita fuissent: que om̄ia p̄culdubio nobis tribuerent si iam vel illis claresceret nostra religio. vel ita eos a sacrif̄ sacrilegis p̄hiberet. Deinde mōstrādum est. quos eoz mores et quā ob causam deus verus ad augendū imperiū adiuuare dignatus est. in cui⁹ potestate sūt regna om̄ia: quāq̄ nichil eos adiuuarint h̄i quos deos putant: sed potius quantū decipiēdo et fallēdo nocuerint. Postremo aduersus eos dicetur. qui manifestissimis documentis ofutati atq̄ cōuicti conantur asserere: nō p̄pter vite presentis vilitatē. sed p̄pter eā que post mortem futura est colēdos deos. Que mihi falloz questio multo erit operosior et subtiliori disputacone dignior ut et contra philosophos in ea dissertatur nō quolibet. sed qui apud illos excellentissima gloria clari sūt: et nobiscū multa sentiunt. et de anime immortalitate. et q̄ deus verus mundū condiderit. et de p̄udentia qua vniuersū q̄d condidit regit. Sed quomā et ip̄i in illis que contra nos sentiunt refellendi sūt. deesse hūc officio nō debemus: ut refutatis impijs otradictōibz p̄ viribz quas deus impariet

asseramus ciuitatē dei verāq; pietatē
et dei cultū: in quo vna veraciter sempiterna
beatitudo p̄mittit̄. Sic itaq; modus
hūius voluminis: ut deinceps
disposita ab alio sumamus exordio.

Explicit liber primus.
Incipiūt capitula libri secūdi.

- i **De modo qui necessitati disputacōnis adhibendus est.**
- ii **De hijs que primo volumine expedita sunt**
- iii **De assumēda historia q̄ ostēditur que mala acciderint romanis cū deos colerent anteq̄ religio xp̄iana obcresceret**
- iiii **Qd̄ cultores deozū nulla nunquā ad d̄ns suis p̄cepta p̄bitas acceperint et in sacris eozū turpia queq; celebrauerint.**
- v **De obscenatib; quib; mater deoz; a cultozib; suis honorabatur.**
- vi **Deos paganozū nunq̄ bene viuendi sanxisse doctrinam.**
- vii **Inutilia esse inuenta philosophica sine auctoritate diuina vbi queq; ad vicia p̄nū magis mouet q̄ d̄ns fecerint q̄ homines disputauerint.**
- viii **De ludis scemicis in quib; d̄ns nō offendūtur edicōne suaz turpitudinū. sed placantur.**
- ix **Quid romani veteres de cobibenda poetica licentia senserit quā greci deozū secuti iudiciuz liberā esse voluerūt.**
- x **Qua nocendi arte demones velint vel falsa de se crimina vel vera narrari.**
- xi **De scemicis apud grecos i rei publice ammistracōne receptis eo q̄ placatores deoz; iniuste ab homib; spernerent̄**

- xii **Qd̄ romani auferendo libertatē poenis i homib; quā dederunt in deos. melius de sese q̄ de d̄ns suis senserūt.**
- xiii **Debuisse intelligere romanos q̄ d̄ns eoz; q̄ se turpibus ludis coli expebāt indigni essent honore diuino.**
- xiiii **Meliorē fuisse platonem qui poetis locū in bene morata vrbe nō dederit q̄ hos deos qui se ludis scemicis voluerint honorari.**
- xv **Qd̄ romani quosdā sibi deos nō racōne. sed adulatione instituerint.**
- xvi **Qd̄ si d̄ns ulla esset cura iusticie ab eis romani accipere debuerint p̄cepta viuendi potius q̄ leges ab alijs homib; mutuari.**
- xvii **De raptu sabinarū alijsq; iniq; tatib; que in ciuitate romana etiā laudatis viguere tēporib;**
- xviii **Que de morib; aut metu compressis aut securitate resolutis salustij p̄dit historia.**
- xix **De corrupcōe romane reipubice priusq̄ cultū deoz; cristus auferret.**
- xx **Qua velint felicitate gaudere et quib; moribus viuere qui t̄pa xp̄iane religiōis incusant.**
- xxi **Que sentētia fuerit ciceronis de romana republica.**
- xxii **Qd̄ d̄ns romanozū nulla vnquā cura fuit ne malis moribus respublica deperderetur.**
- xxiii **Varietates rerū t̄palū non ex fauore aut impugnacōe demonum. sed ex veri dei pendere iudicio.**
- xxiiii **De fillanis actib; quoz; se demones ostēderūt adutores.**
- xxv **Quantum maligni spūs ad**